

הוועדה הישראלית למורשת עולמית

**מדריך להכנת תיק היתכנות לאתר הנמצא
ברשימה הטנטטיבית הישראלית למורשת
עולמית (2)**

כתב וערך : מר דניאל בר-אלי, מזכ"ל הוועד הישראלי לאונסקו
הדפסה : גב' חדוה עמר, ראש לשכה, הוועד הישראלי לאונסקו
יזמה : הוועדה הישראלית למורשת עולמית

מדריך זה נועד לשמש את המעוניינים לבחון ולשקול הגשת אתר מועמדות של אתר להכרזה על ידי אונסקו.

המדריך מבוסס על האמנה (1972) והנחיותיה (2005).

ניתן לעיין בהם : באתר הוועד הישראלי לאונסקו www.education.gov.il/unesco

באתר המרכז למורשת עולמית <http://whc.unesco.org>

תוכן העניינים

1. כללי
2. הגדרות מורשת עולמית
3. קריטריונים לאתרי מורשת עולמית (i-x).
4. פרמטרים נוספים רלוונטיים למורשת עולמית
5. תבנית לבדיקת ההיתכנות
6. המלצה לתהליך הבדיקה
7. מיפוי בעלי העניין
8. הגשה לוועדה הישראלית למורשת עולמית
9. קריטריונים לבדיקת ההצעה
10. לוח זמנים

נספחים

1. רשימת בדיקה (check list)
2. לוח זמנים לתהליך
3. כתב התחייבות
4. תהליך הגשת אתר למורשת עולמית

1. כללי

על מנת להגיש תיק היתכנות עבור אתר ברשימה הטנטטיבית הישראלית כאתר מורשת תרבות עולמית יש להכיר את האמנה, תבניתה והנחיותיה, ולהכין תיק היתכנות (Feasibility) המזהה את הפוטנציאל הטמון באתר ועמידתו בקריטריונים של אונסקו.

הגשת תיק היתכנות לוועדה הישראלית למורשת עולמית תהיה אך ורק בתיאום ובהסכמת הרשויות המוסמכות האחראיות לאתר. הכנת תיק ההיתכנות נועדה להימנע מהשקעות והוצאות מרובות ומיותרות.

על מגישי תיק ההיתכנות לממן את עלותו.

א. רקע

למדינת ישראל רשימה טנטטיבית של אתרים בעלי פוטנציאל להיות מוכרזים כאתרי מורשת עולמית. בנוסף ישנם אתרים אחרים, שאינם ברשימה הטנטטיבית, אך יש להניח כי הם מועמדים פוטנציאליים להיכלל ברשימה.

ב. מטרה

קביעת תנאי סף על-ידי הוועדה הישראלית למורשת עולמית להיכלל ברשימה הטנטטיבית הישראלית.

2. הגדרות של מורשת עולמית

א. מורשת תרבות

- **מונומנטים** - עבודות ארכיטקטוניות; עבודות מונומנטליות של פיסול וציור; רכיבים או מבנים בעלי אופי ארכאולוגי, כתובות, מגורי מערות וצירופים של מאפיינים שהם בעלי איכות אוניברסלית יוצאת מהכלל מבחינה היסטורית, אמנותית או מדעית.
- **קבוצות מבנים** - קבוצות של מבנים, נפרדים או מחוברים, אשר בזכות הארכיטקטורה וההומוגניות שלהם או מקומם בנוף נודעת להם איכות אוניברסלית יוצאת מהכלל מבחינה היסטורית, אמנותית או מדעית.
- **אתרים** - עבודות אדם או שילוב של עבודת הטבע והאדם, ואזורים שבהם אתרים ארכאולוגיים שהם בעלי ערך אוניברסלי ניכר מבחינה היסטורית, אסתטית, אתנולוגית או אנתרופולוגית.

ב. מורשת טבע

- מאפיינים טבעיים - הכוללים תצורות פיזיקליות או ביולוגיות או קבוצות של תצורות אלו, שהם בעלי איכות אוניברסלית יוצאת מהכלל מבחינה אסתטית ומבחינה מדעית.
- תצורות גאולוגיות או פיזיוגרפיות ואזורים מוגדרים היטב שהם בית-הגידול לבעלי חיים או לצמחים הנתונים בסכנת הכחדה, ושהם בעלי איכות אוניברסלית יוצאת מהכלל מבחינה מדעית ושימור.
- אתרים טבעיים או אזורים טבעיים בעלי גבולות מוגדרים היטב, שהם בעלי איכות אוניברסלית יוצאת מהכלל מבחינה מדעית ושימור או היופי הטבעי.

ג. נופי תרבות

- נופי תרבות הם אתרי תרבות המייצגים שילוב של עבודות טבע ובני אדם עפ"י סעיף 1 של האמנה. הם מאפיינים את ההתפתחות של התיישבות האנושית על-פני זמן, תחת השפעה או אילוצים פיזיים ו/או הזדמנויות המייצגות את הכוחות החברתיים, הכלכליים והתרבותיים פנימיים וחיצוניים של הסביבה הטבעית שלהן.

3. הקריטריונים לערך אוניברסאלי יוצא מן הכלל*

א. ערך אוניברסלי יוצא מן הכלל OUV (סעיפים 77-78 בהנחיות לאמנה)

"ערך אוניברסלי יוצא מהכלל" פירושו שהחשיבות התרבותית ו/או הטבעית מיוחדת וחורגת מהגבולות הלאומיים ושיש לה חשיבות הן לדור הנוכחי והן לדורות הבאים של האנושות כולה. לפיכך, יש בהגנה הקבועה על מורשת זו חשיבות עליונה לקהילה הבין-לאומית כולה.

להלן הקריטריונים למורשת תרבותית וטבעית:

- (i) מייצג יצירת מופת של הגאונות היצירתית האנושית;
- (ii) מבטא מפגש חשוב של ערכים אנושיים, על-פני טווח זמן או בתחום תרבותי של העולם הקשור להתפתחויות בארכיטקטורה או בטכנולוגיה, יצירות אמנות מונומנטליות, תכנון ערים או עיצוב נוף;
- (iii) מבטא עדות ייחודית או לפחות יוצאת דופן למסורת תרבותית או לתרבות חיה או נכחדת;
- (iv) מהווה דוגמה יוצאת מן הכלל של סוג בניין, מכלול אדריכלי, טכנולוגי, נוף המייצג שלב(ים) משמעותי(ים) בהיסטוריה האנושית;

* על האתר לעמוד לפחות באחד מעשרת הקריטריונים הנ"ל. ** אם מוגש אתר לפי קריטריון VI יש להוכיח שהאתר עומד לפחות בקריטריון . נוסף.

- (v) מהווה דוגמה יוצאת מן הכלל של יישוב אנושי או שימוש מסורתי בקרקע או בים המייצג תרבות (או תרבויות) או אינטראקציה מעשה ידי אדם עם הסביבה, ובמיוחד אם מסורת זו פגיעה להשפעה משינוי בלתי-הפיך ;
- (vi) בעל קשר ישיר או מוחשי לאירועים או למסורות, לרעיונות או לאמונות, ליצירות אמנותיות וספרותיות בעלות ערך אוניברסלי יוצא מהכלל (הוועדה קובעת שקריטריון זה אמור להצדיק הכללה ברשימה רק בנסיבות יוצאות מן הכלל ובשילוב קריטריונים תרבותיים או טבעיים אחרים) ; **
- (vii) מכיל תופעות טבעיות מיוחדות או אזורים בעלי יופי טבעי יוצא דופן וחשיבות אסתטית ;
- (viii) דוגמאות יוצאות דופן המייצגות שלב מרכזי בהיסטוריה של כדור הארץ, ובהן תיעוד תולדות החיים, תהליכים גאולוגיים משמעותיים של תצורות קרקע או מאפיינים גאו-מורפיים או פיזיוגרפיים משמעותיים ;
- (ix) דוגמאות יוצאות דופן המייצגות תהליכים אקולוגיים וביולוגיים משמעותיים ומתמשכים באבולוציה ובהתפתחות של מערכות אקולוגיות יבשתיות, של מים מתוקים, בחוף ובים, ושל קהילות של צמחים ובעלי-חיים ;
- (x) הוא מכיל את בתי-הגידול (הביטאט) הטבעיים החשובים והמשמעותיים (in situ) של מגוון ביולוגי באתר, כולל מינים בסכנה בעלי ערך אוניברסלי יוצא מהכלל מנקודת מבט מדעית או של השימור.

4. מרכיבים רלוונטיים למורשת עולמית

א. אותנטיות (Authenticity) - סעיפים 86-79 בהנחיות לאמנה

כל אתר תרבות לעיל חייב לעמוד במבחן האותנטיות עפ"י קריטריונים i-vi.

ב. שלמות/יושרה (Integrity) - סעיפים 95-87 בהנחיות לאמנה

כל אתר טבע חייב לעמוד במבחן היושרה עפ"י הקריטריונים vii-x.

ג. השוואה בינ"ל

השוואה של אתרי טבע ותרבות מתייחסת לאתרים דומים ובתקופת זמן דומה. ראוי לא להציג את האתר כאתר יחיד במינו אלא ייחודי.

ד. הגדרה של הערך האוניברסאלי היוצא מן הכלל

ההגדרה זו משמעותית מאד בכל הקשור לחשיבות האתר (ראו המדריך ל OUV)

5. תבנית מומלצת לתיק ההיתכנות

זיהוי האתר

- א. שם האתר- מומלץ שם קצר
- ב. מיקום האתר המוצע - מיקום מדויק במפה, תוך ציון קואורדינטות גאוגרפיות לשנייה הקרובה ביותר (UTM) (4A) בלווי מפות ו/או תכניות המציגות את גבולות האזור המוצע לרישום ואזורי חיץ. השטח המוצע להכרזה והשטח המוצע לאזור החיץ (בהקטרים).
- ג. בהגשה של סדרת אתרים - יש לציין אותם פרטים כמו סעיף ב' לעיל

ההצדקה למועמדות

- א. הקריטריונים הרלוונטיים ביותר לאתר (ההצדקה לפי קריטריונים אלה).
- ב. הצהרה בדבר הערך האוניברסלי היוצא מן הכלל.
- ג. ניתוח השוואתי בינ"ל ביחס לאתרים דומים בעולם מאותה תקופה או נושא.
- ד. מידת האותנטיות / השלמות (ישרה).

תיאור

- א. תיאור האתר.
- ב. היסטוריה ותהליך התפתחות.
- ג. מצב השימור הנוכחי.
- ד. מדיניות ותכניות רלוונטיות/משמעותיות לאתר.

תכנית ממשק / ניהול – שימור (סעיפים 119-96 בהנחיות לאמנה)

- א. הבעלים של האתר/תת האתרים.
- ב. סטטוס חוקי.
- ג. אמצעי ההגנה על האתר ואופן יישומם.
- ד. הגדרה של אזור ההכרזה והחיץ כולל המגבלות התכנוניות לפיתוח ושימור אזורי ההכרזה והחיץ
- ה. מיפוי הארגונים בעלי הסמכות והאחריות הניהולית.
- ו. תכניות סטטוטוריות קיימות ומתוכננות: תמ"א, תמ"מ, תב"ע, תכניות בינוי, תכנית שימור, תכנית ארכיאולוגית, תוכניות פיתוח לתירות. (כולל תכניות מגירה
- ז. משאבים וכח אדם לניהול.
- ח. נתונים על היקף התיירות באתר.
- ט. זיהוי ומיפוי כל בעלי העניין.
- י. שם וכתובת האחראי (למטרת יצירת קשר).

גורמים המשפיעים על הנכס - רמת הפגיעות של האתר

- א. לחצי פיתוח (בינוי ופיתוח, חקלאות, כרייה, תשתיות).
 - ב. לחצים סביבתיים (זיהום).
 - ג. אסונות טבע ומידת המוכנות לקראתם (רעידות אדמה, שיטפונות, שריפות, שינויי אקלים).
 - ד. לחצי מבקרים/תיירות.
 - ה. מעורבות הקהילה/ציבור.
 - ו. מצב תחזוקת האתר.
- הבהרה: הגורמים הנ"ל מתייחסות הן לאזור ההכרזה והן לאזור החייץ

ניטור

- א. מדדים לניטור מצב השימור.
- ב. הסדרים מנהליים לניטור.
- ג. יש להבהיר את מגבלות הפיתוח באזורי ההכרזה והחייץ
- ד. ממצאים רלוונטיים מדוחות רלוונטיים קודמים.

תיעוד

- א. רשימה ביבליוגרפית.
- ב. הכתובת שבה מוחזקים רשימות המצאי ורשומות הארכיון.

6. המלצה לתהליך בדיקה

- א. מומלץ להסתייע בצוות מומחים אינטר-דיספלינרי.
- ב. אומדן זמן להכנת ההצעה הוא 4-6 חודשים.
- ג. עלות תיק התכנות כ-15,000-10\$.

7. מיפוי בעלי העניין

- א. על מגיש המועמדות למפות את הרשויות המקומיות והגופים המקצועיים האחראים לאתר על-מנת לתאם הסכמה והחלטה משותפת לגבי הצגת המועמדות של האתר ועל הקצאת משאבים להכנת תיק המועמדות.
- ב. הסכמה זו תוגש בכתב חתומה ע"י כל בעלי העניין
- ג. לעבור את כל תהליכי אשרור של המועמדות בוועדה המקומית והמחוזית כאחד.*
- ד. לקיים דיון ציבורי בקהילה בעלת עניין באתר המוצע.

8. הגשה לוועדה הישראלית למורשת עולמית

- כל תיק היתכנות של אתר (תרבות, טבע, נוף תרבות, מעורב) יוגש ב-10 עותקים (ו= 5 עותקים בפורמט אלקטרוני CDROM) ועותק אחד לא כרוך.
- לכל הגשה יוכן תקציר מנהלים.

9. רשימת בדיקה (checklist)

לרשותך רשימת בדיקה שתאפשר לעקוב אחר התקדמות הכנת התיק

- א. קריטריונים להכרזה.
- ב. מידת האוטנטיות/יושרה/השלמות של האתר.
- ג. ההצדקה לערך האוניברסלי של האתר.
- ד. מידת ההגנה על האתר.
- ה. מצב השימור וההשתמרות.
- ו. היקף מעורבות הקהילה.
- ז. היבטים חוקיים ואכיפתם.
- ח. תכנית ממשק
- ט. רמת הפגיעות באתר בגין:
 - * תחזוקת האתר
 - * תשתיות (חשמל, מים, גז, תחבורה, תעבורה)
 - * תכניות פיתוח ושימור ב"צנ רת" ומשמעותן לטווח ארוך.

10. לוח זמנים להגשת תיק היתכנות (סעיף 168 בהנחיות לאמנה)

א. לוח הזמנים של הוועדה הישראלית למורשת עולמית לתיקי היתכנות:

הצעות שיוגשו עד	ייבדקו	יידונו ע"י מזכירות הוועדה
31 במרץ	יוני-יולי	אוגוסט-ספטמבר
בשנה מסוימת	באותה השנה	באותה השנה

ב. הוועדה תבצע תהליך בדיקה ראשוני לגבי מועמדותו של כל אתר באמצעות הארגונים המייעצים לאמנה איקומוס/אי.יו.סי.אן ישראל.

נספח 1 : רשימת בדיקה (Check List)

הערות	לא בוצע	בוצע	רשימת בדיקה למכין ההצעה
			פגישות עם הוועדה הישראלית למורשת עולמית
			הכרה ולימוד האמנה והנחיותיה
			בחירת מרכז להכנת ההיתכנות
			הכנת ראשי פרקים להצעה
			מיפוי בעלי עניין
			תכנית עבודה ולוח זמנים
			הקמת צוות היגוי
			הקמת צוות מומחים אינטרדיסציפלינרי
			תכנית ממשק מתוקצבת
			מיפוי סטטוס של תכניות סטטוריות וחוקים רלוונטים לאתר
			בדיקת החלטות ברמה מקומית, מחוזית וארצית
			הכנת תכנית ממשק
			תיעוד ישיבות עבודה ; צוות היגוי / צוות מומחים מקצועי / דיון ציבורי
			הגשת ההצעה לוועדה

נספח 2: לוח זמנים לתהליך

1. תיק היתכנות

- המבנה והארגון של תיק ההיתכנות הוסבר לעיל

2. רשימה טנטטיבית

- עם סיום הכנת תיק היתכנות הוא יובא לדיון בצוות רשימה טנטטיבית שימליץ עליו או ידחה אותו בפני הוועדה הישראלית למורשת עולמית

3. הצעה לתהליך הערכה מקומי

- הכנה – נובמבר- ינואר
- הגשה לוועד הישראלי לאונסקו- מרץ
- בדיקת איקומוס ישראל – ספטמבר
- תיקונים ועדכונים – אוקטובר
- בדיקת איקומוס ישראל – נובמבר
- תיקונים ועדכונים – דצמבר
- הגשת המועמדות לוועד הישראלי לאונסקו – ינואר

4. תהליך הערכה בינ"ל-

- העברת טיוטת המועמדות למרכז מורשת לבדיקה ראשונית - ספטמבר
- תיקון ועדכון המועמדות – נובמבר
- תיקונים ועדכונים – דצמבר
- הגשה לאונסקו – ינואר בשנה שלאחריה

נספח 3: כתב התחייבות של יזם המועמדות לגבי הגשת אתר למורשת עולמית

1. ההכרזה על אתר כאתר מורשת עולמית היא רק תחילתו של תהליך שנועד לשמור על האתר והוא כולל מחוייבות של כל בעלי העניין; המדינה, הרשות והקהילה, מנהלי האתר, לנטר ולשמור על האתר.
2. "תמונת המצב" המתוארת במסמך בדיקת ההיתכנות היא תמונת מצב סטטוטורית מחייבת ולא ניתן לשנותה, אלא עם הגשת מועמדות מעודכנת.
3. מועד הגשת המועמדות לאונסקו הוא המועד הקובע את מעמד התוכניות הסטטוטוריות שהוצגו בה ולא מועד האישור או ההכרזה של המועמדות על ידי אונסקו.
4. המדינה מחוייבת להגיש דוחות באופן שוטף על יישום האמנה ובעלי העניין באתר מחוייבים, אף הם, להגיש דוחות ניטור על מצב השימור ועל האמצעים שנקטו על-ידם כדי לשמר את אתר מורשת עולמית שבאחריותם. מטרת הדוחות לזהות מצבים הדורשים התערבות מצד הוועדה ולנקוט באמצעים הדרושים כדי להגן על האתר.
5. הוועדה אחראית בלבדית ליצוג המועמדות בפני גופים לאומיים/ממשלתיים ובני"ל.

התחייבות

6. הגשת מועמדות למורשת עולמית של אתר מחייבת את בעלי העניין כדלקמן:
 - א. לממן את עלות ההגשה, העדכונים וטקסי ההכרזה.
 - ב. לפעול לאורך כל התהליך על פי הנחיות הוועדה הישראלית למורשת עולמית (היתכנות, הערכה, רישום, הכרזה, טקסים) ולהמנע מכל פנייה למרכז מורשת עולמית.
 - ג. להמנע מפעילות יחצ"נית כל שהיא; הצהרות ופרסום בכלי התקשורת, כדי לא לפגוע בסיכויי המועמדות.
 - ד. לבצע את החלטות הוועדה הישראלית (יישום, עדכון ודווח) לגבי האתר על פי לוח זמנים שיקבע מעת לעת על ידי הוועדה.
 - ה. לישם את החלטות הוועדה למורשת העולמית של אונסקו בכל הקשור להכרזה, דחייה או הפנייה מחדש של האתר.
 - ו. להמנע מכל פעילות פוליטית בהקשר של המועמדות.
7. כאשר מדובר ברשויות מקומיות על המסמך יחתום ראש הרשות. להתחייבות תצורף החלטת מועצת הרשות המקומית או האזורית.
8. כאשר מדובר בתאגיד, רשות או כל ישות משפטית אחרת, על המסמך יחתום גם היועץ המשפטי של אותו תאגיד.

הצהרת החותם

החתום מטה מצהיר בזאת כי חתימתו ניתנת בשם הארגון/התאגיד כדין וכי כל התנאים המוקדמים לחתימה מולאו

שם החותם

שם הארגון

תאריך

נספח 4: תהליך הכרזת אתר למורשת עולמית

הערות	אחריות	משימות	לוח (חודשים)	שלבים
תיק בוחן את פוטנציאל ההכרזה	יזם	הכנת תיק היתכנות כולל תקציב	3-6	הכנה
החלטת הרשות המקומית		הקמת צוות היגוי אימוץ התכנית		
(ראה מדריך רלוונטי)		הגשה לוועדה הישראלית		
המטרה לשלב את האתר ברשימה הטנטיבית הישראלית	הוועדה	דיון בצוות הרשימה הטנטיבית	3-4	בדיקה והערכה
		העברה להערכת איקומוס ישראל		
		עדכון עפ"י הערות איקומוס ישראל		
החלטה על הכללת האתר ברשימה טנטיבית		דיון בצוות רשימה טנטיבית הגשה לאונסקו ולרישום האתר (עד 15.5. כל שנה)		
צוות רב מקצועי המלווה את כתיבת התיק	יזם	הקמת צוות אינטרדיסציפלינרי	9-12	כתיבת תיק המועמדות
	יזם	הגשת טיוטא ראשונה של תיק המועמדות לוועדה	3	בדיקה והערכה מקומית
	הוועדה	העברה לבדיקת איקומוס ישראל		
	יזם	עדכון התיק לפי הערות איקומוס		
בדיקה טכנית שנועדה לוודא שלא הוחמץ אף נושא בתיק המועמדות	הוועדה	הגשת תיק מועמדות וטיוטא – לבדיקה ראשונית באונסקו	2	בדיקה טכנית מרכז מורשת
בדיקה טכנית שנועדה לוודא שלא הוחמץ אף נושא בתיק המועמדות	הוועדה	הגשת תיק מועמדות וטיוטא – לבדיקה ראשונית באונסקו	2	בדיקה טכנית מרכז מורשת

הערות	אחריות	משימות	חודשים (לו"ז)	שלבים
מרכז מורשת אונסקו מחליט אם התיק שלם ומלא	הוועדה	הגשת תיק המועמדות לאונסקו	15 ל ינואר כל שנה	הגשת תיק מועמדות
	מרכז מורשת			
אם התיק לא מושלם הוא מוחזר למדינה והתהליך מתחיל מחדש				
הערכה שנועדה לבדוק: תכנית ממשק/הגנה; אוטנטיות ויושרה; ומעורבות קהילתית	הוועדה	הערכת שדה של מעריך ארגון איקומוס בינ"ל		הערכת איקומוס בינ"ל
הערכה שנועדה לבדוק: איכות התיק (השוואה בינ"ל)	איקומוס בינ"ל	הערכה "שולחן" – ע"י איקומוס בינ"ל	3-6	
המלצה על התיק: לרשום - לדחות - להחזיר לעיון מחדש		דיון פאנל איקומוס בינ"ל		
		העברת החלטה למרכז מורשת		
על-בסיס המלצות איקומוס בינ"ל	יזם	עדכון המועמדות עפ"י הערות איקומוס בינ"ל	1-2	השלמת תיק המועמדות
החלטה על המשך התהליך לפי המלצת איקומוס בינל	הוועדה	העברת התיק למרכז מורשת עולמית		
כלי פרסומי לצורך "לוביי" לזיהוי בעיות ומכשולים צפויים	יזם	הכנת תקציר פרסומי	יוני-יולי	ועדת מורשת עולמית של אונסקו
	הוועדה	סימולציה ישראלית		
	בעלי עניין	תיאום תכנית	עפ"י לו"ז רצוי לבעלי העניין	טקסים
כל המסמך לפי דרישות אונסקו	יזם	זיהוי ואיתור בעיות וסיכונים לאתר	שוטף	ניטור דווח ומעקב
ראה מדריך רלוונטי	הוועדה	דווח שנתי על שימור האתר (באנגלית)		

	יזם	דווח על ביצוע החלטות הוועדה		
	יזם	ניטור שוטף של אתר		